

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
JULIANE KOKOTT
prezentate la 16 februarie 2017¹

Cauza C-74/16

**Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania
împotriva
Ayuntamiento de Getafe**

[cerere de decizie preliminară formulată de Juzgado de lo Contencioso-administrativo n 4 de Madrid
(Tribunalul de Contencios Administrativ nr. 4 din Madrid, Spania)]

„Concurență — Ajutoare de stat — Articolul 107 alineatul (1) TFUE — Impozitul spaniol pe construcții, instalații și lucrări — Scutire acordată Bisericii Catolice — Delimitare între activitățile cu caracter economic și activitățile fără caracter economic ale Bisericii Catolice — Activități ale Bisericii Catolice prin care nu se urmărește un scop strict religios — Activități desfășurate în cadrul misiunilor sociale, culturale și educaționale desfășurate sub egida Bisericii Catolice — Biserici, asociații religioase și comunități religioase — Articolul 17 TFUE — Articolul 351 TFUE”

I – Introducere

1. Scutirea de anumite impozite acordată de un stat membru unei comunități religioase și pentru activitățile care nu au un scop strict religios reprezintă un ajutor de stat interzis conform articolului 107 alineatul (1) TFUE? Aceasta este în esență problema în a cărei privință o instanță spaniolă solicită clarificări din partea Curții de Justiție.
2. Această problemă se ridică în contextul în care Regatul Spaniei acordă Bisericii Catolice diverse scutiri, în temeiul Acordului de drept internațional din anul 1979, încheiat cu Sfântul Scaun. Întemeindu-se pe acest acord, Biserica Catolică, în calitate de titulară a unei școli catolice, dorește să îi fie restituit impozitul local pe care a trebuit să îl plătească cu ocazia lucrărilor efectuate asupra unei clădiri a școlii.
3. Întrucât dreptul concurenței al Uniunii se aplică numai întreprinderilor, soluția în prezenta cauză depinde de delimitarea – nu întotdeauna simplă – a activităților cu caracter economic de activitățile fără caracter economic. Din hotărârile anterioare² se știe deja că în special sectorul educației se află la limita dintre misiunile profesionale, sociale și chiar culturale.

¹ — Limba originală: germana.

² — A se vedea în special Hotărârea din 27 septembrie 1988, Humbel și Edel (263/86, EU:C:1988:451), Hotărârea din 7 decembrie 1993, Wirth (C-109/92, EU:C:1993:916), și Hotărârile din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz (C-76/05, EU:C:2007:492) și Comisia/Germania (C-318/05, EU:C:2007:495), precum și Hotărârea Curții AELS din 21 februarie 2008, Private Barnehagers/Autoritatea de Supraveghere AELS (E-5/07, *Report of the EFTA Court* 2008, 61).

4. Această problemă capătă, în prezenta cauză, o nouă dimensiune pentru că, în definitiv, vizează raportul dintre biserică și stat, cărui dreptul primar, și anume articolul 17 TFUE, îi acordă o importanță deosebită. Având în vedere dezbaterile, adeseori foarte aprinse, cu privire la rolul religiei și al comunităților religioase într-o societate europeană modernă³, prezenta cauză este cât se poate de actuală. Problemele juridice ridicate interesează în mare măsură nu doar Spania, ci și numeroase alte state membre.

5. Întrucât Acordul dintre Spania și Sfântul Scaun datează dinaintea aderării Spaniei la Comunitatea Europeană, pentru soluționarea cauzei trebuie avute în vedere și articolele 108 și 351 TFUE.

II – Cadrul juridic

A – Dreptul Uniunii

6. Cadrul juridic al Uniunii din prezenta cauză este delimitat de articolul 107 alineatul (1) TFUE din titlul VII capitolul 1 TFUE („Regulile de concurență”):

„Cu excepția derogărilor prevăzute de tratate, sunt incompatibile cu piața internă ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre.”

7. De asemenea, trebuie avut în vedere și articolul 17 alineatul (1) TFUE, care se regăsește în partea întâi titlul II („Dispoziții de aplicare generală”) din Tratatul FUE și care are următorul conținut:

„Uniunea respectă și nu aduce atingere statutului de care beneficiază, în temeiul dreptului național, bisericile și asociațiile sau comunitățile religioase din statele membre.”

8. În final, este relevant articolul 351 TFUE, care se regăsește în partea a șaptea din tratat („Dispoziții generale și finale”):

„Dispozițiile tratatelor nu aduc atingere drepturilor și obligațiilor care rezultă din convențiile încheiate până la 1 ianuarie 1958 sau, pentru statele membre aderente, înainte de data aderării acestora, între unul sau mai multe state membre pe de o parte și unul sau mai multe state terțe pe de altă parte.

În măsura în care aceste convenții nu sunt compatibile cu tratatele, statul sau statele membre în cauză recurg la toate mijloacele corespunzătoare pentru a elimina incompatibilitățile constatate. La nevoie, statele membre își acordă reciproc sprijin în vederea atingerii acestui scop și adoptă, dacă este cazul, o poziție comună.

În aplicarea convențiilor menționate la primul paragraf, statele membre iau în considerare faptul că avantajele consimțite prin tratate de fiecare dintre statele membre fac parte integrantă din instituirea Uniunii și, din această cauză, sunt inseparabil legate de crearea instituțiilor comune, de atribuirea de competențe în favoarea acestora și de acordarea acelorași avantaje de către toate celelalte state membre.”

3 — A se vedea, mai recent, de exemplu cauzele Achbita (C-157/15) și Bougnaoui și ADDH (C-188/15).

B – Dreptul internațional

9. Acordul dintre statul spaniol și Sfântul Scaun cu privire la chestiuni economice din 3 ianuarie 1979⁴ prevede la articolul IV alineatul 1 litera B primul paragraf, cu privire la bunurile imobile ale Bisericii Catolice, „scutirea totală și permanentă de la plata impozitelor reale sau pe profit, pe venit și pe proprietate”.

10. Totuși, astfel cum rezultă din al doilea paragraf, scutirea fiscală menționată nu se aplică „veniturilor provenite din exercitarea de activități economice, nici celor rezultate din patrimoniul său, atunci când folosința acestora a fost cedată”, după cum nici „câștigurilor de capital și nici veniturilor supuse reținerii la sursă cu titlu de impozit pe venit”.

11. Articolul VI din Acordul din 1979 conține un mecanism de soluționare a diferendelor. Potrivit acestuia, Sfântul Scaun și guvernul spaniol se obligă să soluționeze, de comun acord și respectând principiile acordului, problemele privind interpretarea și aplicarea acordului.

C – Dreptul național

12. Impozitul perceput în Spania pe construcții, instalații și lucrări⁵ a fost instituit printr-o lege din anul 1988. În prezent, temeiul impozitului este articolul 100 alineatul 1 din Legea privind finanțele locale⁶, în versiunea Decretului legislativ regal⁷ nr. 2/2004 din 5 martie 2004⁸. Este vorba despre un impozit municipal real indirect, încasat în bugetele locale ale municipalităților spaniole.

13. Prin Ordinul din 5 iunie 2001⁹, Ministerul de Finanțe spaniol a clarificat faptul că impozitul pe construcții, instalații și lucrări intră în domeniul de aplicare al articolului IV alineatul 1 litera B din Acordul din 1979. Acest Ordin din 2001 a fost completat prin Ordinul din 15 octombrie 2009¹⁰, prin care s-a precizat că scutirea fiscală vizează numai imobilele exceptate de la impozitul pe clădiri¹¹, și anume acele imobile care sunt dedicate exclusiv unor scopuri religioase¹². Însă Ordinul din 2009 a fost declarat nul prin hotărârea judecătorească pronunțată de Audiencia Nacional la 9 decembrie 2013, întrucât încalcă articolul IV alineatul 1 litera B și articolul VI din Acordul din 1979¹³.

III – Situația de fapt și litigiul principal

14. Congregación de Escuelas Pías Provincia de Betania (Comunidad de Casa de Escuelas Pías de Getafe, PP. Escolapios)¹⁴ este o organizație a Bisericii Catolice și, ca atare, este supusă Acordului din 1979. Aceasta este proprietara unui teren în municipalitatea Getafe, situată în apropiere de Madrid, pe care este construită școala „La Inmaculada”.

4 — BOE nr. 300 din 15 decembrie 1979, p. 28782 (denumit în continuare „Acordul din 1979” sau doar „acordul”).

5 — Impuesto sobre Construcciones, Instalaciones y Obras (ICIO).

6 — Ley reguladora de las Haciendas Locales.

7 — Real Decreto Legislativo.

8 — BOE nr. 59 din 9 martie 2004, p. 10284.

9 — BOE nr. 144 din 16 iunie 2001, p. 21427 (denumit în continuare „Ordinul din 2001”).

10 — EHA/2814/2009, BOE nr. 254 din 21 octombrie 2009, p. 88046 (denumit în continuare „Ordinul din 2009”).

11 — Impuesto sobre Bienes Inmuebles (IBI).

12 — Potrivit indicațiilor guvernului spaniol, această clarificare s-a realizat „de comun acord cu Conferința episcopilor spanioli” și a avut scopul de a risipi îndoilele exprimate de Comisia Europeană cu privire la respectarea interdicției ajutoarelor de stat [nr. SA.22829, Spania – Scutare fiscală în favoarea organizațiilor catolice (E 2/2007)].

13 — ECLI:ES:AN:2013:5382 (ultima hotărâre a fost confirmată prin hotărârea pronunțată de Tribunal Supremo din Spania la 19 noiembrie 2014, ECLI:ES:TS:2014:4901).

14 — Denumită în continuare „Congregación”.

15. La 4 martie 2011, Congregación a solicitat municipalității Getafe eliberarea unei autorizații de construire în vederea reabilitării și a extinderii unei clădiri independente situate pe acel teren. Clădirea amintită este folosită de școală ca sală de evenimente. Intenția a fost de a dota sala cu 450 de locuri, pentru a putea fi astfel folosită pentru organizarea de adunări, cursuri, conferințe etc.

16. La 28 aprilie 2011 a fost eliberată autorizația de construire, pentru care Congregación a achitat impozitul pe construcții, instalații și lucrări, în cuantum de 23 730,41 euro.

17. Întemeindu-se pe dispozițiile articolului IV alineatul 1 litera B din Acordul din 1979, Congregación a formulat ulterior o cerere de restituire a impozitului pe care l-a achitat.

18. Administrația Fiscală¹⁵ a municipalității a respins cererea de restituire prin decizia din 6 noiembrie 2013. În motivarea sa, autoritatea a arătat că scutirea invocată nu este aplicabilă în acest caz, întrucât este vorba despre o activitate care nu are legătură cu scopurile religioase ale Bisericii Catolice. În urma contestației formulate de Congregación, șeful Administrației Fiscale a municipalității a confirmat decizia de respingere a cererii de restituire, prin decizia din 27 februarie 2014. La 21 mai 2014, Congregación a formulat împotriva acestei decizii o acțiune la Juzgado de lo Contencioso-administrativo (Tribunalul de Contencios Administrativ) nr. 4 din Madrid – instanța de trimitere.

IV – Cererea de decizie preliminară și procedura în fața Curții

19. Prin ordonanța din 26 ianuarie 2016, Juzgado de lo Contencioso-administrativo (Tribunalul de Contencios Administrativ) nr. 4 din Madrid a adresat Curții de Justiție, în temeiul articolului 267 TFUE, următoarea întrebare în vederea pronunțării unei decizii preliminare:

„Scutirea Bisericii Catolice de la plata impozitului pe construcții, instalații și lucrări cu privire la construcțiile, instalațiile și lucrările efectuate asupra unor imobile destinate desfășurării de activități economice care nu au scop strict religios este contrară articolului 107 alineatul (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene?”

20. În procedura desfășurată în fața Curții au depus concluzii scrise Regatul Spaniei și Comisia Europeană. În ședința din 10 ianuarie 2017, pe lângă acești participanți, au fost de asemenea reprezentate, în calitate de părți în litigiul principal, Congregación și Ayuntamiento de Getafe.

V – **Aprecieri**

A – *Admisibilitatea cererii de decizie preliminară*

21. Conform articolului 94 din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție¹⁶, pe lângă textul întrebărilor adresate Curții cu titlu preliminar, cererea de decizie preliminară trebuie să cuprindă și indicațiile necesare cu privire la contextul de fapt și de drept al litigiului principal. De asemenea, instanța de trimitere trebuie să prezinte legătura dintre dispozițiile dreptului Uniunii care trebuie interpretate și litigiul principal, precum și motivele pe care se întemeiază îndoielile cu privire la interpretarea sau validitatea respectivelor dispoziții. Potrivit jurisprudenței, prezentarea cadrului de fapt și de drept este deosebit de importantă, în special în procedurile din materia concurenței¹⁷.

22. În acest context, guvernul spaniol și Comisia Europeană au exprimat îndoieli cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară în prezenta cauză. Considerăm că niciunul dintre argumentele prezentate nu este întemeiat.

23. Puțin convingător este, în primul rând, argumentul guvernului spaniol conform căruia cererea de decizie preliminară ridică o problemă pur ipotetică și urmărește o interpretare cu caracter consultativ a dreptului Uniunii, care nu are nicio legătură cu realitatea faptelor din litigiul principal.

24. Astfel, pe de o parte, întrebările preliminare referitoare la dreptul Uniunii beneficiază, potrivit unei jurisprudențe constante, de o prezumție de pertinență¹⁸ și instanța de trimitere se bucură de o putere de apreciere în privința întrebărilor pe care le adresează Curții¹⁹. Pe de altă parte, în speță, faptul că interpretarea articolului 107 TFUE este străină realității sau obiectului litigiului este departe de a fi evident. Dimpotrivă, înțelegerea corectă a sensului articolului 107 alineatul (1) TFUE este esențială pentru soluționarea acțiunii formulate de Congregación, căreia i se poate acorda scutirea fiscală dorită numai în măsura în care aceasta nu intră în conflict cu dispozițiile dreptului Uniunii cu privire la ajutoarele de stat. Îndoielile instanței de trimitere referitoare la această compatibilitate rezultă cu suficientă claritate din cuprinsul trimiterii preliminare.

25. În al doilea rând, în ceea ce privește prezentarea cadrului juridic al litigiului principal, cererea de decizie preliminară nu conține – contrar opiniei guvernului spaniol – lacune evidente. Ordonanța de trimitere prezintă, într-un mod inteligibil, dispozițiile relevante ale dreptului fiscal spaniol, precum și prevederile de drept internațional ale Acordului din 1979.

26. În al treilea rând, cadrul factual al litigiului principal este suficient de bine prezentat în trimiterea preliminară. Într-adevăr, trebuie să se dea dreptate guvernului spaniol și Comisiei în ceea ce privește aspectul că instanța de trimitere ar fi putut descrie cu mai multe amănunte activitatea desfășurată de Congregación în domeniul învățământului, în general, precum și folosirea clădirii în litigiu, în

16 — Curtea a subliniat necesitatea de a respecta articolul 94 din Regulamentul de procedură, de exemplu, în Ordonanța din 12 mai 2016, Security Service și alții (C-692/15-C-694/15, EU:C:2016:344, punctul 18). În jurisprudența constantă fuseseră deja formulate criteriile de admisibilitate privind conținutul cererii de decizie preliminară; a se vedea doar Hotărârea din 24 aprilie 2012, Kamberaj (C-571/10, EU:C:2012:233, punctul 42), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții (C-76/15, EU:C:2016:975, punctele 56 și 57).

17 — A se vedea în acest sens Ordonanța din 8 octombrie 2002, Viacom (C-190/02, EU:C:2002:569, punctele 21 și 22), precum și Hotărârea din 31 ianuarie 2008, Centro Europa 7 (C-380/05, EU:C:2008:59, punctul 58), Hotărârea din 21 noiembrie 2013, Deutsche Lufthansa (C-284/12, EU:C:2013:755, punctul 20), și Hotărârea din 13 februarie 2014, Airport Shuttle Express și alții (C-162/12 și C-163/12, EU:C:2014:74, punctul 38).

18 — Hotărârea din 7 septembrie 1999, Beck și Bergdorf (C-355/97, EU:C:1999:391, punctul 22), Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții (C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 25), Hotărârea din 6 septembrie 2016, Petruhhin (C-182/15, EU:C:2016:630, punctul 20), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții (C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 57).

19 — Hotărârea din 24 iunie 2008, Commune de Mesquer (C-188/07, EU:C:2008:359, punctul 31), și Hotărârea din 28 februarie 2012, Inter-Environnement Wallonie și Terre wallonne (C-41/11, EU:C:2012:103, punctul 36).

particular. De asemenea, trimiterea preliminară cuprinde toate datele necesare pentru înțelegerea întrebării preliminare și a întinderii acesteia. Acest lucru este evidențiat, nu în ultimul rând, de concluziile depuse la Curte de guvernul spaniol și de Comisie²⁰, aspect subliniat, în mod întemeiat, în ședință de Ayuntamiento de Getafe (municipalitatea Getafe).

27. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, cererea de decizie preliminară este, așadar, admisibilă.

B – *Aprecierea conținutului întrebării preliminare*

28. Prin intermediul întrebării preliminare, instanța de trimitere urmărește în esență să afle dacă scutirea fiscală în discuție trebuie considerată un ajutor de stat interzis în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE în cazul în care este aplicată în privința clădirii școlii.

1. Aplicabilitatea dispozițiilor de drept al Uniunii privind ajutoarele de stat

29. În primul rând, trebuie să se determine dacă interdicția ajutoarelor de stat prevăzută la articolul 107 alineatul (1) TFUE poate fi într-adevăr aplicată într-o cauză precum prezenta, în condițiile în care articolul 17 TFUE obligă Uniunea să respecte și să nu aducă atingere²¹ statutului bisericilor²² din statele membre.

30. Prin acest articol 17 TFUE, Tratatul de la Lisabona a preluat o dispoziție a articolului I-52 din Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa²³ și ale cărei origini se găsesc în Declarația privind statutul bisericilor și al organizațiilor neconfesionale, adoptată în anul 1997²⁴.

31. În definitiv, articolul 17 TFUE precizează și completează principiul general de la articolul 4 alineatul (2) TUE privind respectarea identității naționale a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale.

32. Fără îndoială, articolul 17 TFUE este expresia proeminentă a rolului social special pe care îl au bisericile din statele membre. Această dispoziție nu trebuie însă înțeleasă în sensul unei excepții sectoriale potrivit căreia activitatea bisericilor în general se situează în afara domeniului de aplicare al dreptului Uniunii. În special, dreptul Uniunii trebuie să se aplice în cazurile în care bisericile acționează în scopuri economice²⁵, astfel cum în mod similar a declarat Curtea în jurisprudența sa constantă cu privire la asociațiile sau la federațiile sportive²⁶ și la instituțiile de învățământ²⁷.

20 — În acest sens, a se vedea printre altele Hotărârea din 18 octombrie 2011, Boxus și alții (C-128/09-C-131/09, C-134/09 și C-135/09, EU:C:2011:667, punctul 27).

21 — În măsura în care în cadrul dezbaterilor desfășurate în fața Curții Congregación a invocat libertatea de religie (articolul 10 din Carta drepturilor fundamentale), observațiile noastre referitoare la articolul 17 TFUE se aplică în mod corespunzător.

22 — Din motive de cursivitate, în prezentele concluzii vom omite să facem o referire specială la „asociațiile și comunitățile religioase” la care se face referire la articolul 17 TFUE.

23 — Semnat la Roma la 29 octombrie 2004 (JO 2004, C 310, p. 1).

24 — Declarația nr. 11 anexată la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Amsterdam, semnat la 2 octombrie 1997 (JO 1997, C 340, p. 133).

25 — Hotărârea din 5 octombrie 1988, Steymann (196/87, EU:C:1988:475, punctele 9 și 14), și Hotărârea din 14 martie 2000, Église de scientologie (C-54/99, EU:C:2000:124).

26 — Hotărârea din 12 decembrie 1974, Walrave și Koch (36/74, EU:C:1974:140), Hotărârea din 15 decembrie 1995, Bosman (C-415/93, EU:C:1995:463), Hotărârea din 18 iulie 2006, Meca-Medina și Majcen/Comisia (C-519/04 P, EU:C:2006:492), Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376), și Hotărârea din 16 martie 2010, Olympique Lyonnais (C-325/08, EU:C:2010:143).

27 — Hotărârile din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz (C-76/05, EU:C:2007:492), și Comisia/Germania (C-318/05, EU:C:2007:495).

33. Într-o cauză precum prezenta, importanța specială a articolului 17 TFUE nu rezidă în faptul că activitățile bisericilor în general ar fi excluse din domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, ci mai degrabă în faptul că, *la interpretarea și aplicarea dreptului Uniunii*, statutul bisericilor trebuie respectat și nu trebuie să i se aducă atingere.

2. Noțiunea de ajutoare de stat conform articolului 107 alineatul (1) TFUE

34. Interdicția ajutoarelor de stat, potrivit articolului 107 alineatul (1) TFUE, are drept obiect evitarea situațiilor în care schimburile comerciale dintre statele membre să fie afectate prin avantaje acordate de autoritățile publice, care, sub diverse forme, denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri²⁸.

35. În trimiterea preliminară, instanța națională pornește în mod expres de la premisa că imobilul în care funcționează școala este destinat unei folosințe economice, iar nu unei folosințe în scopuri strict religioase. Însă, pentru a oferi instanței de trimitere un răspuns util pentru soluționarea litigiului principal²⁹, în cadrul observațiilor noastre referitoare la articolul 107 alineatul (1) TFUE vom aminti mai întâi condițiile în care, din perspectiva dreptului Uniunii, se poate vorbi într-adevăr despre existența unei activități economice [a se vedea secțiunea a) de mai jos], iar apoi vom analiza fiecare dintre elementele care alcătuiesc interdicția ajutoarelor de stat [a se vedea secțiunea b) de mai jos].

a) Noțiunea de întreprindere: condiție de bază pentru aplicarea dreptului european al concurenței

36. Mai întâi trebuie subliniat faptul că dreptul Uniunii în materia concurenței privește numai activitatea întreprinderilor³⁰.

37. Noțiunea de întreprindere trebuie înțeleasă din perspectivă funcțională și cuprinde orice entitate angajată într-o activitate economică, indiferent de statutul său juridic și de modul în care este finanțată³¹. O entitate care nu exercită o activitate economică nu deține calitatea de întreprindere în sensul dreptului concurenței³².

38. Împrejurarea că în mod obișnuit activitățile bisericilor sunt axate pe îndeplinirea unor misiuni religioase, spirituale și sociale nu exclude eventualitatea ca anumite activități ale acestora să se desfășoare în plan economic. Astfel, diferențierea între activitățile cu caracter economic și activitățile fără caracter economic trebuie să se facă în mod separat pentru fiecare activitate exercitată de o anumită entitate³³.

28 — Hotărârea din 2 iulie 1974, Italia/Comisia (173/73, EU:C:1974:71, punctul 26), Hotărârea din 11 iulie 1996, SFEI și alții (C-39/94, EU:C:1996:285, punctul 58), și Hotărârea din 15 iunie 2006, Air Liquide Industries Belgium (C-393/04 și C-41/05, EU:C:2006:403, punctul 27).

29 — A se vedea printre altele Hotărârea din 12 decembrie 1990, SARPP (C-241/89, EU:C:1990:459, punctul 8), Hotărârea din 2 decembrie 2009, Aventis Pasteur (C-358/08, EU:C:2009:744, punctul 50), Hotărârea din 17 iulie 2014, Leone (C-173/13, EU:C:2014:2090, punctele 56 și 64), și Hotărârea din 13 iulie 2016, Pöpperl (C 187/15, EU:C:2016:550, punctul 35).

30 — Hotărârea din 16 noiembrie 1977, GB-Inno-BM (13/77, EU:C:1977:185, punctul 31), Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții (C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 38), Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 20), și Hotărârea din 5 martie 2015, Comisia și alții/Versalis și alții (C-93/13 P și C-123/13 P, EU:C:2015:150, punctul 88).

31 — Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner și Elser (C-41/90, EU:C:1991:161, punctul 21), Hotărârea din 16 martie 2004, AOK Bundesverband și alții (C-264/01, C-306/01, C-354/01 și C-355/01, EU:C:2004:150, punctul 46), Hotărârea din 17 septembrie 2015, Total/Comisia (C-597/13 P, EU:C:2015:613, punctul 33); în același sens, a se vedea Hotărârea din 12 iulie 1984, Hydrotherm Gerätebau (170/83, EU:C:1984:271, punctul 11).

32 — Hotărârea din 19 februarie 2002, Wouters și alții (C-309/99, EU:C:2002:98, punctul 112).

33 — Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 25, ultima teză). În același sens, Hotărârea din 16 iunie 1987, Comisia/Italia (118/85, EU:C:1987:283, punctul 7), Hotărârea din 18 martie 1997, Diego Cali & Figli (C-343/95, EU:C:1997:160, punctele 16 și 18), și Hotărârea din 24 octombrie 2002, Aéroports de Paris/Comisia (C-82/01 P, EU:C:2002:617, punctul 75); a se vedea de asemenea Concluziile noastre prezentate în cauzele Viacom Outdoor (C-134/03, EU:C:2004:676, punctul 72) și MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:142, punctul 49).

39. Activitate economică este orice activitate care constă în oferirea de bunuri și servicii pe o anumită piață³⁴. În această privință, lipsa unui scop lucrativ sau lipsa intenției unui scop lucrativ nu răstoarnă în sine prezumția existenței unei activități economice, atât timp cât sunt oferite bunuri și servicii³⁵.

40. Congregación dorește să beneficieze de scutirea fiscală care face obiectul litigiului principal pentru lucrările efectuate asupra clădirii unei școli a cărei proprietară este. În definitiv, scutirea fiscală are legătură cu activitatea de învățământ desfășurată de Congregación în calitate de titulară a școlii „La Inmaculada”.

41. Aspectul dacă tocmai o astfel de activitate de învățământ trebuie calificată drept activitate economică depinde de aprecierea tuturor împrejurărilor concrete ale cauzei, iar sarcina acestei aprecieri revine instanței naționale. În acest context, trebuie să se țină seama atât de finanțarea activității de învățământ, cât și de sarcinile și obiectivele pe care titulara școlii le îndeplinește prin intermediul activității de învățământ³⁶.

42. În cazul în care o organizație bisericească exploatează în totalitate sau în principal instituțiile sale de învățământ într-o manieră comercială și dacă prestează în esență activitatea de învățământ care se desfășoară în acele instituții drept contraprestație pentru contribuțiile financiare sau pentru alte prestații bănești³⁷ ale elevilor ori ale părinților lor, această organizație oferă servicii în sensul articolului 56 TFUE³⁸, desfășurând astfel o activitate comercială.

43. În schimb, situația este diferită în cazul în care organizația bisericească *nu* exploatează instituțiile de învățământ într-o manieră comercială, ci ca parte a misiunilor sale generale din domeniul social, cultural și educațional și nu folosește sau folosește numai într-o mică măsură contribuțiile bănești ale elevilor sau ale părinților lor pentru activitatea de învățământ pe care o desfășoară. Într-un astfel de caz, nu oferă servicii în sensul articolului 56 TFUE³⁹ și nu exercită, așadar, o activitate economică.

44. Contrar opiniei exprimate de instanța de trimitere, pentru încadrarea serviciilor de învățământ oferite de biserică în sectorul neeconomic nu este necesar ca prin aceste servicii de învățământ – și, în cele din urmă, prin clădirile unde se desfășoară orele de clasă – să se urmărească un „scop strict religios”⁴⁰. Dimpotrivă, pentru a se putea prezuma că aceste servicii de învățământ nu au un caracter economic, este suficient ca acestea să urmărească un veritabil scop social, cultural și educativ.

34 — Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia (C-35/96, EU:C:1998:303, punctul 36), Hotărârea din 12 septembrie 2000, Pavlov și alții (C-180/98-C-184/98, EU:C:2000:428, punctul 75), Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și alții (C-222/04, EU:C:2006:8, punctul 108), Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 22), și Hotărârea din 23 februarie 2016, Comisia/Ungaria (C-179/14, EU:C:2016:108, punctul 149).

35 — A se vedea în același sens și Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și (C-222/04, EU:C:2006:8, punctele 122-124), și Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE (C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 27); în mod similar Hotărârea din 18 decembrie 2007, Jundt (C-281/06, EU:C:2007:816, punctul 33).

36 — Numai împrejurarea că înființarea de instituții de învățământ este liberă [articolul 14 alineatul (3) din Carta drepturilor fundamentale] și că libertatea de religie are o componentă educațională [articolul 10 alineatul (1) a doua teză din Carta drepturilor fundamentale] nu este suficientă pentru a stabili dacă serviciile de învățământ prestate într-o anumită instituție de învățământ fac sau nu fac parte din viața economică.

37 — Ne referim în special la bunurile donate de elevi și de părinți și la finanțarea din surse private a unor construcții sau lucrări.

38 — Referitor la instituțiile de învățământ private, a se vedea Hotărârea din 7 decembrie 1993, Wirth (C-109/92, EU:C:1993:916, punctul 17), precum și Hotărârile din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz (C-76/05, EU:C:2007:492, punctul 40), și Comisia/Germania (C-318/05, EU:C:2007:495, punctul 69).

39 — Referitor la instituțiile de învățământ de stat, a se vedea Hotărârea din 27 septembrie 1988, Humbel și Edel (263/86, EU:C:1988:451, punctele 17 și 18), Hotărârea din 7 decembrie 1993, Wirth (C-109/92, EU:C:1993:916, punctele 15 și 16), Hotărârile din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz (C-76/05, EU:C:2007:492, punctul 39), și Comisia/Germania (C-318/05, EU:C:2007:495, punctul 68). Astfel cum arată Curtea AELS, jurisprudența privind libera circulație a serviciilor poate fi transpusă în dreptul concurenței și în special în domeniul privind ajutoarele de stat (Hotărârea din 21 februarie 2008 Private Barnehagers/Autoritatea de supraveghere AELS, E-5/07, *Report of the EFTA Court* 2008, 61, punctele 80-83). Comisia a exprimat aceeași opinie la punctele 28-30 din Comunicarea privind noțiunea de ajutor de stat (JO 2016, 262, p. 1).

40 — Conform formulării din cadrul întrebării adresate Curții de instanța de trimitere.

45. Această opinie este susținută și de obligația de a respecta statutul special al bisericilor, prevăzută la articolul 17 alineatul (1) TFUE. Astfel, acest statut comportă în societate nu numai misiuni strict religioase, ci și o contribuție importantă la atingerea unor scopuri sociale, culturale și educaționale. În cazul în care s-ar include global activitatea socială, culturală și educațională a bisericilor în viața economică normală, s-ar neglija caracterul particular al acestei activități și astfel, în definitiv, statutul special al bisericilor.

46. Astfel cum a rezultat în ședință, spațiile din clădirea școlii „La Inmaculada” sunt folosite preponderent pentru serviciile de învățământ echivalente învățământului obligatoriu din școlile de stat (așa-numita *educación obligatoria*, alcătuită din *educación primaria* și *educación secundaria obligatoria*). Aceste servicii de învățământ sunt prestate potrivit prevederilor unui acord încheiat între Congregación și regiunea spaniolă competentă – Comunidad de Madrid (comunitatea autonomă Madrid) – și sunt finanțate în cea mai mare parte din bani publici, iar plățile și prestațiile în bani ale elevilor sau ale părinților lor constituie o parte nesemnificativă a acestei finanțări⁴¹. Prin urmare, se poate concluziona că învățământul obligatoriu din școala „La Inmaculada” este integrat complet în sistemul public de învățământ spaniol.

47. Astfel de împrejurări susțin prezumția că, prin utilizarea clădirii în litigiu – sala de conferințe –, se urmărește îndeplinirea unei misiuni specifice cu caracter social, cultural și educativ și că activitatea desfășurată de Congregación în acest sens nu este de natură economică, chiar dacă între formele de învățământ există o oarecare „conurență” din cauza posibilității pe care o au elevii și părinții de a opta pentru diferite școli din sectorul public sau privat.

48. Cu toate acestea, în ședință s-a dezvăluit că, pe lângă cursurile de învățământ obligatoriu, în școala „La Inmaculada” sunt oferite și alte prestații de învățământ, considerate opționale în sistemul spaniol. Este vorba, pe de o parte, despre cursuri de pregătire școlară timpurie (*educación infantil*) și, pe de altă parte, despre cursuri de învățământ postobligatoriu (*educación postobligatoria*), care conduc fie la examenul de bacalaureat (*bachillerato*), fie la o calificare profesională (*formación profesional*). Astfel cum a declarat reprezentantul Congregación în fața Curții, pentru finanțarea acestei oferte de învățământ opțional, școala percepe o taxă școlară de la părinții elevilor.

49. Acest ultim aspect sugerează că, în orice caz, cel puțin o parte dintre serviciile de învățământ prestate de Congregación în școala „La Inmaculada” are caracterul unei prestații de servicii clasice, în sensul articolului 56 TFUE, sau în orice caz prezintă puternice asemănări cu acesta⁴².

50. În aceste împrejurări, trebuie să se considere că, prin serviciile de învățământ prestate în școala sa – „La Inmaculada” –, Congregación a acționat parțial în scopuri economice și parțial în scopuri neeconomice și că, în mod corespunzător, sala de evenimente în discuție nu a fost dedicată în exclusivitate unor misiuni sociale, culturale și educaționale, ci a fost folosită, cel puțin ocazional, și în desfășurarea unei activități economice a Congregación.

51. În procedura în fața Curții nu s-a clarificat în definitiv care este raportul dintre învățământul opțional și învățământul obligatoriu la școala „La Inmaculada”, astfel încât, pe baza informațiilor pe care le avem la dispoziție, nu se poate determina raportul dintre volumul activităților cu caracter economic și cel al activităților fără caracter economic desfășurate de Congregación.

41 — Lăsând la o parte donațiile voluntare, părinții elevilor plătesc numai pentru prestațiile opționale ale școlii, precum transportul elevilor și masa de prânz.

42 — Menționăm marginal că există o activitate economică și în cazul în care sala de evenimente a școlii ar fi închiriată unor terți de un număr semnificativ de ori pentru evenimente *neșcolare*, fără impact social sau cultural.

52. În orice caz, în contextul autonomiei procedurale naționale, instanței naționale îi revine sarcina de a face constatările necesare cu privire la activitatea Congregación, pe baza cărora se vor putea trage apoi concluzii cu privire la folosința sălii de evenimente în discuție. În acest scop, nu este permis să se aibă în vedere numai proporția în care spațiile școlii „La Inmaculada” – raportat la suprafața utilă totală a întregului ansamblu de clădiri – sunt destinate uneia sau alteia dintre formele de învățământ⁴³. În opinia noastră, trebuie să se acorde o importanță mai mare altor indicatori, precum numărul de clase și numărul de ore de curs, precum și numărul elevilor⁴⁴ și profesorilor din cadrul fiecărei forme de învățământ; de asemenea, trebuie luat în considerare și bugetul anual mediu alocat de școală fiecăreia dintre cele două forme de învățământ.

53. În cazul în care, în raport cu serviciile de învățământ prestate în cadrul misiunii sale sociale, culturale și educaționale, activitatea economică a Congregación nu are un volum semnificativ, ci reprezintă o activitate cu totul auxiliară, este justificat să se considere că, în ansamblu, activitatea desfășurată de Congregación nu are caracter economic. În acest sens s-a exprimat în mod întemeiat și Comisia, în fața Curții.

54. Această abordare este justificată în primul rând din motive de simplificare și conduce la o aplicare cât mai nebirocratică posibil a dispozițiilor de drept al Uniunii referitoare la ajutoarele de stat. Totuși, pentru a respecta principiul securității juridice, este necesar să se prevadă un plafon pe care întreprinderile și autoritățile naționale să îl folosească drept etalon la calificarea caracterului vădit auxiliar al unei activități economice.

55. Comisia pare să considere că o activitate economică în proporție de până la 20 % din volumul total al serviciilor de învățământ oferite de o instituție precum Congregación reprezintă o activitate pur auxiliară, de o importanță complet secundară. Comisia își întemeiază această opinie pe Regulamentul general privind exceptarea pe categorii⁴⁵, precum și pe cadrul pe care l-a publicat cu privire la ajutoarele de stat pentru cercetare⁴⁶.

56. În mod cert, Regulamentul general privind exceptarea pe categorii – act cu putere de lege obligatoriu în sensul articolului 288 al doilea paragraf TFUE – este relevant și trebuie să fie luat în considerare în aprecierea situației de fapt din speță. Însă, la o examinare mai atentă, în dispozitivul acestui regulament nu se regăsește nicio indicație privind vreun plafon de 20 %. Numai în preambulul regulamentului este amintită într-un context foarte specific – și anume în legătură cu infrastructurile de cercetare –, fiind totodată și un exemplu pentru regula generală, o astfel de cotă procentuală⁴⁷. Tot în legătură cu organizațiile de cercetare sau cu infrastructurile de cercetare, o formulare identică în esență se regăsește în cuprinsul cadrului pentru ajutoarele pentru cercetare, care este o comunicare a Comisiei neobligatorie fără forță juridică obligatorie, prin care aceasta își publică practica administrativă și propune anumite măsuri statelor membre⁴⁸.

57. În aceste împrejurări, considerăm că plafonul, relativ ridicat, de 20 % stabilit de Comisie special pentru infrastructurile de cercetare nu trebuie să fie generalizat și luat în considerare la determinarea caracterului economic sau ne-economic al unei activități.

43 — În această privință, din dosar rezultă că 5,46 % din suprafața utilă a clădirilor școlii „La Inmaculada” este folosită de o instituție fără scop lucrativ pentru servicii de învățământ care nu sunt cofinanțate de stat. Instanței naționale îi revine sarcina de a aprecia dacă aceste activități specifice fac parte din învățământul facultativ sus-menționat sau dacă este vorba despre o ofertă de învățământ specială, cu caracter economic.

44 — În ședință, Comisia a susținut că elevii care frecventează cursurile facultative ale școlii reprezintă maximum 23 % din numărul total. Ea afirmă că acest procent rezultă din datele publicate de școală pe pagina sa de internet. Comisia se pare că se întemeiază pe numărul de elevi cu profil *bachillerato* și *formación profesional* din anul școlar 2008-2009 (a se vedea www.escolapiosdegetafe.es/historia, accesat ultima dată la 12 ianuarie 2017). Curtea nu are obligația de a verifica corectitudinea și integralitatea acestor date.

45 — Regulamentul (UE) nr. 651/2014 al Comisiei din 17 iunie 2014 de declarare a anumitor categorii de ajutoare compatibile cu piața internă în aplicarea articolelor 107 și 108 din tratat (JO 2014, L 187, p. 1).

46 — Comunicarea Comisiei – Cadrul pentru ajutoarele de stat pentru cercetare, dezvoltare și inovare (JO 2014, C 198, p. 1).

47 — Considerentul (49) al Regulamentului nr. 651/2014.

48 — Punctul 20 din cadru.

58. Mai degrabă – pornind de la valorile generale de plafonare obișnuite în materia concurenței⁴⁹ și în alte materii relevante pentru piața internă⁵⁰ – ar trebui să se considere că, în mod normal, o activitate economică are un caracter auxiliar în raport cu o activitate neeconomică doar în cazul în care reprezintă mai puțin de 10 % din volumul de activitate al organizației respective, în sectorul de activitate relevant (în speță: 10 % din activitatea desfășurată de Congregación în sectorul serviciilor de învățământ).

59. În schimb, dacă activitatea economică a unei organizații precum Congregación reprezintă mai mult de 10 % din volumul de activitate, trebuie să se considere că această organizație acționează parțial cu scop economic și parțial fără scop economic. În mod corespunzător, tratamentul preferențial pe care i-l acordă statul – în speță, scutirea fiscală – ar trebui privit proporțional (*pro rata*) ca un avantaj care trebuie analizat în lumina interdicției privind ajutoarele de stat, potrivit articolului 107 alineatul (1) TFUE.

60. În concluzie, se poate constata că, dacă Biserica Catolică nu desfășoară o activitate economică, o scutire fiscală precum cea în litigiu nu intră în domeniul de aplicare al articolului 107 alineatul (1) TFUE, în măsura în care scutirea fiscală se acordă în legătură cu o clădire a unei școli care este folosită de biserică pentru prestarea de servicii de învățământ în cadrul misiunii sale sociale, culturale și educaționale. În schimb, există o activitate comercială în cazul în care clădirea respectivă este folosită în scopuri comerciale propriu-zise.

b) Cele patru condiții ale aplicării articolului 107 alineatul (1) TFUE

61. Scutirea fiscală solicitată de Congregación trebuie analizată în lumina articolului 107 alineatul (1) TFUE numai în cazul în care, potrivit considerațiilor care precedă⁵¹, Congregación acționează în scopuri economice și trebuie, așadar, să se considere că este o întreprindere.

62. Conform articolului 107 alineatul (1) TFUE, „[c]u excepția derogărilor prevăzute de tratate, sunt incompatibile cu piața internă ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența, prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre”.

63. Calificarea ca „ajutor de stat” în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE presupune să fie îndeplinite toate condițiile prevăzute de această dispoziție⁵².

49 — La aprecierea problemei dacă, în cadrul articolelor 101 TFUE și 102 TFUE, anumite comportamente ale întreprinderilor ar putea avea consecințe sesizabile asupra comerțului dintre statele membre, în jurisprudență și în practica Comisiei se are în vedere – pe lângă alte criterii – un prag al cotei de piață de 5%; a se vedea în acest sens Comunicarea Comisiei „Orientări privind conceptul de efect asupra comerțului din articolele 81 și 82 din tratat”, punctele 46, 52 și 53 (JO 2004, C 101, p. 81, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 149).

50 — De exemplu, în materia taxei pe valoarea adăugată, Consiliul a autorizat Germania să excludă deducerea TVA-ului pentru acele bunuri și servicii care sunt folosite într-o proporție de peste 90 % în scopuri private ale persoanei impozabile sau ale personalului acesteia ori în alte scopuri care nu au nicio legătură cu activitatea întreprinderii [articolul 1 din Decizia 2000/186/CE a Consiliului din 28 februarie 2000, JO 2000, L 59, p. 12]. Prin urmare, în speță se poate vorbi despre o activitate economică auxiliară numai în cazul în care aceasta reprezintă mai puțin de 10 % din volumul de activitate.

51 — A se vedea punctele 36-60 din prezentele concluzii.

52 — Hotărârea din 24 iulie 2003, Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, EU:C:2003:415, punctul 74), Hotărârea din 8 mai 2013, Libert și alții (C-197/11 și C-203/11, EU:C:2013:288, punctul 74), precum și Hotărârile din 21 decembrie 2016, Comisia/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctul 40), și Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 53).

64. Astfel, în primul rând, trebuie să fie vorba despre o intervenție a statului sau prin intermediul resurselor de stat. În al doilea rând, măsura să fie susceptibilă să afecteze comerțul dintre statele membre. În al treilea rând, ea trebuie să acorde un avantaj beneficiarului. În al patrulea rând, măsura trebuie să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența⁵³.

65. Potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul analizei acestor condiții, este mai puțin relevant scopul subiectiv preconizat de autoritățile naționale decât efectele respectivei măsuri⁵⁴.

i) Intervenție a statului sau prin intermediul resurselor de stat

66. În primul rând, în ceea ce privește criteriul „ajutoarele acordate de stat sau prin intermediul resurselor de stat” s-a stabilit că articolul 107 alineatul (1) TFUE include nu numai prestații pozitive, precum subvențiile, ci și intervenții care, sub diverse forme, reduc sarcinile care grevează, în mod normal, bugetul unei întreprinderi și care, din acest motiv, fără să fie subvenții în sensul strict al termenului, au aceeași natură și efecte identice⁵⁵.

67. Intră sub incidența articolului 107 alineatul (1) TFUE și orice avantaj fiscal care, deși nu presupune un transfer de resurse de stat, îi pune pe beneficiari într-o situație financiară mai favorabilă decât a celorlalți contribuabili⁵⁶. Este de la sine înțeles că acest lucru este valabil și în cazul în care avantajul respectiv este acordat de o subdiviziune a statului – în speță: municipalitatea –, sau diminuează veniturile acesteia; astfel, articolul 107 alineatul (1) TFUE se referă la toate intervențiile statului care sunt finanțate din surse publice⁵⁷.

68. Faptul că în prezenta cauză scutirea fiscală în discuție rezultă din Acordul din 1979, avându-și astfel originea în dreptul internațional, nu îi anulează caracterul de intervenție de stat, finanțată din surse publice. În primul rând, Acordul din 1979 a apărut ca urmare a unei participări determinante a statului spaniol și a fost ratificat de acesta; din perspectiva dreptului Uniunii, acordul trebuie tratat ca drept național. În al doilea rând, acordul are drept efect o renunțare a statului spaniol la încasarea impozitului datorat pentru construcții, instalații și lucrări. În al treilea rând, statul spaniol contribuie în mod determinant și la interpretarea și aplicarea practică a acordului, astfel cum dovedesc, nu în ultimul rând, ordinele emise de ministrul de finanțe⁵⁸. În al patrulea rând, conform articolului VI din acord, mecanismul de soluționare a diferendelor stabilește un rol esențial al statului spaniol în ceea ce privește interpretarea și evoluția acordului.

53 — Hotărârea din 24 iulie 2003, Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, EU:C:2003:415, punctul 75), Hotărârea din 8 mai 2013, Libert și alții (C-197/11 și C-203/11, EU:C:2013:288, punctul 74), precum și Hotărârile din 21 decembrie 2016, Comisia/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctul 40), și Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 53).

54 — Hotărârea din 3 martie 2005, Heiser (C-172/03, EU:C:2005:130, punctul 46), Hotărârea din 9 iunie 2011, Comitato „Venezia vuole vivere” și alții/Comisia (C-71/09 P, C-73/09 P și C-76/09 P, EU:C:2011:368, punctul 94), Hotărârea din 26 octombrie 2016, Orange/Comisia (C-211/15 P, EU:C:2016:798, punctul 38), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctul 48).

55 — Hotărârea din 23 februarie 1961, De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg/Hohe Behörde (30/59, EU:C:1961:2, punctul 43), Hotărârea din 15 martie 1994, Banco Exterior de España (C-387/92, EU:C:1994:100, punctul 13), Hotărârea din 11 iulie 1996, SFEI și alții (C-39/94, EU:C:1996:285, punctul 58), și Hotărârea din 14 ianuarie 2015, Eventech (C-518/13, EU:C:2015:9, punctul 33).

56 — Hotărârea din 15 martie 1994, Banco Exterior de España (C-387/92, EU:C:1994:100, punctul 14), Hotărârea din 15 noiembrie 2011, Comisia și Spania/Government of Gibraltar și Regatul Unit (C-106/09 P și C-107/09 P, EU:C:2011:732, punctul 72), Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia (C-522/13, EU:C:2014:2262, punctul 23), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 56); în mod similar, Hotărârea din 22 iunie 2006, Belgia și Forum 187/Comisia (C-182/03 și C-217/03, EU:C:2006:416, în special punctul 81).

57 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 octombrie 1987, Germania/Comisia (248/84, EU:C:1987:437, punctul 17), și Hotărârea din 6 septembrie 2006, Portugalia/Comisia (C-88/03, EU:C:2006:511, punctul 55).

58 — A se vedea mai sus punctul 13 din prezentele concluzii.

ii) Avantaj selectiv

69. Articolul 107 alineatul (1) TFUE interzice ajutoarele care „favorizează anumite întreprinderi sau producerea anumitor bunuri”, cu alte cuvinte ajutoarele selective⁵⁹. Potrivit jurisprudenței, caracteristic pentru natura selectivă a avantajului este faptul că anumite întreprinderi sau producerea anumitor bunuri sunt favorizate față de altele atunci când întreprinderile se află, având în vedere obiectivul urmărit de regimul respectiv, într-o situație de fapt și de drept comparabilă⁶⁰.

70. Potrivit unei jurisprudențe constante, pentru a stabili dacă un avantaj fiscal este selectiv, este relevant dacă intervenția statului, care stă la baza acestuia, derogă de la regimul general într-o asemenea măsură încât introduce o diferențiere nejustificată între operatorii care se găsesc, în raport cu obiectivul urmărit de regimul fiscal al acestui stat membru, într-o situație de fapt și de drept comparabilă⁶¹.

71. Potrivit „regimului general” despre care este vorba în prezenta cauză, pentru toate construcțiile, instalațiile și lucrările din Spania se percepe un impozit care intră în bugetul municipalităților. Întrucât Biserica Catolică este singura care, în virtutea Acordului din 1979, nu are obligația de a plăti acest impozit, acest lucru reprezintă pentru ea – în măsura în care desfășoară activități economice și se comportă astfel ca o întreprindere – un avantaj care o pune într-o situație financiară mai favorabilă decât a celorlalți operatori economici⁶². În speță nu este în niciun caz vorba despre un avantaj care se bazează pe o măsură generală care se aplică fără distincție tuturor operatorilor economici și de care poate beneficia orice persoană care îndeplinește condițiile de aplicare⁶³.

72. Desigur, Curtea recunoaște că un avantaj fiscal nu este selectiv în cazul în care este justificat prin natura sau prin obiectivele generale ale sistemului căruia îi aparține, în special atunci când o reglementare fiscală se întemeiază în mod direct pe principiile fondatoare sau directe ale sistemului fiscal național⁶⁴. Totuși, având în vedere toate informațiile pe care le avem la dispoziție, această justificare nu există într-o situație precum cea din speță. Astfel, motivele care stau la baza scutirii fiscale a Bisericii Catolice nu rezultă nici din economia legislației fiscale relevante, nici din principiile fondatoare sau directe ale sistemului fiscal spaniol. Scutirea fiscală în discuție se întemeiază mai degrabă pe Acordul din 1979. Prin urmare, considerațiile acestei scutiri fiscale își au originea în afara legislației fiscale spaniole și nu sunt, așadar, susceptibile să excludă caracterul selectiv al avantajului.

59 — Hotărârea din 14 februarie 2015, Eventech (C-518/13, EU:C:2015:9, punctul 54).

60 — Hotărârea din 3 martie 2005, Heiser (C-172/03, EU:C:2005:130, punctul 40), Hotărârea din 14 ianuarie 2015, Eventech (C-518/13, EU:C:2015:9, punctul 55), precum și Hotărârile din 21 decembrie 2016, Comisia/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctele 41 și 54) și Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 54); a se vedea în același sens Hotărârea din 8 noiembrie 2001, Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, EU:C:2001:598, punctul 41).

61 — Hotărârea din 8 noiembrie 2001, Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, EU:C:2001:598, punctele 41 și 42), Hotărârea din 6 septembrie 2006, Portugalia/Comisia (C-88/03, EU:C:2006:511, punctele 54 și 56), Hotărârea din 15 noiembrie 2011, Comisia și Spania/Government of Gibraltar și Regatul Unit (C-106/09 P și C-107/09 P, EU:C:2011:732, punctele 73, 75 și 101), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctele 54 și 60).

62 — În legătură cu crearea unei poziții financiare mai favorabile, a se vedea Hotărârea din 15 iunie 2006, Air Liquide Industries Belgium (C-393/04 și C-41/05, EU:C:2006:403, punctul 30), Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia (C-522/13, EU:C:2014:2262, punctul 23), Hotărârea din 8 septembrie 2015, Taricco și alții (C-105/14, EU:C:2015:555, punctul 61), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 56).

63 — Referitor la problema privind aplicarea fără distincție a măsurilor generale tuturor operatorilor economici, a se vedea Hotărârea din 18 iulie 2013, P (C-6/12, EU:C:2013:525, punctul 18), Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia (C-522/13, EU:C:2014:2262, punctul 23), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctele 56 și 59); în același sens, a se vedea și Hotărârea din 8 noiembrie 2001, Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, EU:C:2001:598, punctul 35).

64 — Hotărârea din 29 aprilie 2004, Țările de Jos/Comisia (C-159/01, EU:C:2004:246, punctele 42 și 43), Hotărârea din 18 iulie 2013, P (C-6/12, EU:C:2013:525, punctul 22), precum și Hotărârile din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group și alții (C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 58) și Comisia/Hansestadt Lübeck (C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctul 41); în mod similar, a se vedea Hotărârea din 8 noiembrie 2001, Adria-Wien Pipeline și Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, EU:C:2001:598, punctul 42), și Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia (C-522/13, EU:C:2014:2262, punctele 42 și 43).

73. Avantajul selectiv în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE poate să lipsească și în cazul în care scutirea fiscală în litigiu ar reprezenta o compensare pentru eventuale sarcini din domeniul serviciilor publice, asumate de Biserica Catolică. În acest sens, sunt relevante criteriile stabilite în jurisprudența *Altmark Trans*⁶⁵.

74. La aplicarea acestor criterii – ținând seama de misiunea constituțională care decurge din articolul 17 alineatul (1) TFUE – trebuie să se aibă în vedere, în mod suficient, statutul special al bisericilor. Aceasta poate determina, desigur, drept consecință considerarea serviciilor de educație, oferite într-o școală care aparține Bisericii, ca o contribuție la serviciile publice, mai ales în situația în care aceste servicii de învățământ sunt incluse în sistemul public de învățământ⁶⁶.

75. Totuși, scutirea *globală* a Bisericii Catolice de obligația de a plăti impozit pe construcții, instalații și lucrări nu este în sine o compensare obiectivă și nicidecum transparentă pentru sarcinile *specifice* pe care trebuie să le suporte biserica în urma îndeplinirii obligațiilor de serviciu public⁶⁷. O asemenea compensare ar trebui mai degrabă realizată numai prin măsuri îndreptate către un anumit scop, în special prin finanțări concrete din partea statului, însă concomitent cu examinarea aspectului dacă finanțările, pe care Congregación le primește oricum din partea statului, nu reprezintă o compensare suficientă.

76. Fără precauțiile menționate, aplicarea jurisprudenței *Altmark Trans* într-un caz precum acesta nu poate exclude existența unui avantaj selectiv pentru Biserica Catolică.

iii) Afectarea schimburilor comerciale dintre statele membre și denaturarea concurenței

77. A treia și a patra condiție prevăzută la articolul 107 alineatul (1) TFUE, strâns legate, vizează efectele pe care ajutoarele de stat le au asupra concurenței, respectiv asupra schimburilor comerciale din interiorul Uniunii. Potrivit unei jurisprudențe constante, în această privință nu este necesar să se stabilească un efect real al ajutorului în cauză asupra schimburilor comerciale dintre statele membre și o denaturare efectivă a concurenței, ci doar să se examineze dacă ajutorul respectiv este susceptibil să afecteze aceste schimburi și să denatureze concurența⁶⁸.

78. O intervenție este de natură să afecteze comerțul dintre statele membre de fiecare dată când consolidează poziția unei întreprinderi în raport cu aceea a altor întreprinderi concurente în cadrul schimburilor comerciale dintre statele membre. Nu este necesar ca întreprinderea beneficiară să participe ea însăși la schimburile comerciale din interiorul Uniunii⁶⁹.

79. În ceea ce privește condiția privind denaturarea concurenței, trebuie amintit că ajutoarele care urmăresc să scutească o întreprindere de costurile pe care aceasta ar fi trebuit în mod normal să le suporte în cadrul gestionării sale curente sau al activităților sale normale denaturează în principiu condițiile de concurență⁷⁰.

65 — Hotărârea din 24 iulie 2003, *Altmark Trans* și *Regierungspräsidium Magdeburg* (C-280/00, EU:C:2003:415, punctele 83-94, în special punctele 88-93); pentru jurisprudența devenită constantă odată cu această hotărâre, a se vedea mai recent Hotărârea din 26 octombrie 2016, *Orange/Comisia* (C-211/15 P, EU:C:2016:798, punctele 42 și 44).

66 — Primul criteriu din jurisprudența *Altmark Trans* (Hotărârea din 24 iulie 2003, *Altmark Trans* și *Regierungspräsidium Magdeburg*, C-280/00, EU:C:2003:415, punctul 89).

67 — Al doilea criteriu din jurisprudența *Altmark Trans* (Hotărârea din 24 iulie 2003, *Altmark Trans* și *Regierungspräsidium Magdeburg*, C-280/00, EU:C:2003:415, punctele 90 și 91).

68 — Hotărârea din 10 ianuarie 2006, *Cassa di Risparmio di Firenze* și alții (C-222/04, EU:C:2006:8, punctul 140), Hotărârea din 14 ianuarie 2015, *Eventech* (C-518/13, EU:C:2015:9, punctul 65), Hotărârea din 26 octombrie 2016, *Orange/Comisia* (C-211/15 P, EU:C:2016:798, punctul 64), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, *Vervloet* și alții (C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 102).

69 — Hotărârea din 10 ianuarie 2006, *Cassa di Risparmio di Firenze* și alții (C-222/04, EU:C:2006:8, punctele 141-143), Hotărârea din 14 ianuarie 2015, *Eventech* (C-518/13, EU:C:2015:9, punctele 66 și 67), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, *Vervloet* și alții (C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 104).

70 — Hotărârea din 30 aprilie 2009, *Comisia/Italia* și *Wam* (C-494/06 P, EU:C:2009:272, punctul 54), și Hotărârea din 26 octombrie 2016, *Orange/Comisia* (C-211/15 P, EU:C:2016:798, punctul 66).

80. Pentru serviciile de învățământ prestate *cu titlu comercial*, astfel cum le vom analiza în prezenta secțiune a concluziilor noastre, și anume oferta de studii facultative și alte oferte opționale ale școlii –, există în orice caz o piață pe care pot să acționeze transfrontalier furnizori mai mari și mai mici. În cazul în care unul dintre furnizorii unor astfel de servicii de învățământ – în speță, Biserica Catolică – ar fi scutit de la plata impozitului pe construcții, instalații și lucrări, iar concurenții săi actuali sau potențiali, aflați în situații comparabile, ar trebui să achite acest impozit, furnizorul scutit ar obține un avantaj prin reducerea costurilor, care l-ar putea favoriza din punct de vedere concurențial.

81. Este adevărat că impozitul datorat de Congregación, în cuantum de 23 730,41 euro pentru renovarea sălii de evenimente a școlii „La Inmaculada” reprezintă o sumă care, comparativ cu alți factori de costuri de pe piața internă, poate părea ne semnificativă.

82. Potrivit unei jurisprudențe constante, în dreptul Uniunii nu există niciun prag sau procentaj sub care se poate considera că nu a fost afectat comerțul dintre statele membre. Nici măcar importanța relativ redusă a ajutorului sau dimensiunea relativ mică a întreprinderii nu exclud *a priori* posibilitatea ca schimburile comerciale între statele membre să fie afectate⁷¹.

83. Așadar, în cazul în care activitatea economică a unei organizații este suficient de consistentă pentru a include acea organizație în categoria întreprinderilor, în sensul normelor de drept al Uniunii privind concurența (ceea ce constituie o chestiune preliminară pentru aplicarea articolului 107 TFUE⁷²), chiar și ajutoarele relativ reduse pot afecta schimburile comerciale dintre statele membre.

84. În plus, în dreptul european al concurenței, efectele măsurilor asupra comerțului din interiorul Uniunii și asupra concurenței de pe piața internă nu trebuie analizate niciodată izolat, ci numai în contextul lor economic și legislativ. În acest sens, trebuie să se țină cont de aspectul dacă este vorba despre un caz izolat sau despre mai multe (un „mănunchi” de) probleme de același fel⁷³.

85. În cazul în care o organizație – cum este Biserica Catolică în speță – deține mai multe imobile asupra cărora se poate aplica scutirea fiscală în litigiu, avantajul concurențial efectiv pe care-l obține organizația depășește cu mult suma de 23 730,41 euro contestată în litigiul principal, datorată pentru o singură lucrare, și anume pentru renovarea sălii de evenimente a școlii „La Inmaculada”. Astfel, în calitate de furnizoare de servicii de învățământ, Biserica Catolică poate întotdeauna să țină seama la calcularea costurilor de avantajul rezultat pentru toate clădirile în care funcționează școlile sale din scutirea impozitului pe construcții, instalații și lucrări. Dacă luăm în considerare în continuare faptul că Acordul din 1979 prevede și alte scutiri fiscale, acest avantaj devine și mai mare.

71 — Hotărârea din 21 martie 1990, Belgia/Comisia („Tubemeuse”, C-142/87, EU:C:1990:125, punctul 43), Hotărârea din 24 iulie 2003, Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, EU:C:2003:415, punctul 81), Hotărârea din 14 ianuarie 2015, Eventech (C-518/13, EU:C:2015:9, punctul 68), și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții (C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 107).

72 — A se vedea în acest sens mai sus observațiile noastre referitoare la noțiunea de întreprindere, în special punctele 23-60 din prezentele concluzii.

73 — Relevantă în acest sens este Hotărârea din 28 februarie 1991, Delimitis (C-234/89, EU:C:1991:91, punctele 19-27), potrivit căreia, la stabilirea unor eventuale efecte contrare concurenței pe care le produc înțelegerea între întreprinderi trebuie să se țină seama în mod special de faptul dacă pe piață există un „grup de contracte similare” care produc un „efect de blocaj cumulativ”; a se vedea și Hotărârea din 27 aprilie 1994, Almelo (C-393/92, EU:C:1994:171, punctul 37), și Hotărârea din 26 noiembrie 2015, Maxima Latvija (C-345/14, EU:C:2015:784, punctul 26); în mod similar, Hotărârea din 11 septembrie 2014, CB/Comisia (C-67/13 P, EU:C:2014:2204, punctul 79).

86. De asemenea, și potrivit regimului *de minimis*⁷⁴ adoptat de Comisia Europeană, sunt considerate „ajutoare care nu îndeplinesc toate criteriile prevăzute la articolul 107 alineatul (1) din tratat” numai acele ajutoare care, pe durata a trei exerciții financiare, nu depășesc suma de 200 000 de euro. Conform Acordului din 1979, scutirea fiscală în litigiu nu are o limită valorică sau temporală anume, ci – potrivit articolului IV alineatul 1 litera B din acord – se aplică în mod general și nelimitat pentru toate construcțiile, echipamentele și lucrările efectuate de Biserica Catolică în Spania. Prin urmare, această scutire fiscală nu poate beneficia de regula de minimis.

c) Concluzie intermediară

87. Prin urmare, dacă, potrivit celor ce precedă, Congregación a exercitat o activitate economică și trebuie astfel calificată drept întreprindere⁷⁵, o scutire fiscală precum cea care face obiectul litigiului principal trebuie considerată ajutor de stat, căreia i se aplică interdicția prevăzută la articolul 107 alineatul (1) TFUE.

3. Consecințele unei eventuale calificări ca ajutor de stat

88. În final, trebuie să se mai analizeze consecințele care vor rezulta pentru litigiul principal în cazul în care scutirea fiscală în discuție va fi considerată ajutor de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE. Situații particulare pot rezulta din articolul 108 TFUE și din articolul 351 primul paragraf TFUE, evidențiate în special de guvernul spaniol. Pentru a oferi instanței de trimitere un răspuns pertinent, în finalul concluziilor trebuie să se analizeze pe scurt și aceste două dispoziții, precum și consecințele ce rezultă din ele⁷⁶.

a) Cu privire la delimitarea dintre ajutoarele de stat existente și ajutoarele de stat noi în sensul articolului 108 TFUE

89. Articolul 108 TFUE operează o diferențiere între regimurile ajutoarelor existente și cele ale ajutoarelor noi. În timp ce ajutoarele noi nu pot fi acordate atât timp cât nu au fost aprobate de Comisie [articolul 108 alineatul (3) TFUE], regimurile ajutoarelor existente sunt supuse doar unei verificări permanente a Comisiei [articolul 108 alineatul (1) TFUE]. Pe scurt, pentru ajutoarele noi există o obligație de notificare și o interdicție de punere în aplicare, iar dacă acestea nu sunt respectate, acordarea ajutorului va fi considerată ilegală⁷⁷. În schimb, regimurile ajutoarelor existente pot fi de regulă puse în aplicare atât timp cât Comisia nu a constatat incompatibilitatea lor cu dispozițiile tratatului⁷⁸.

90. În consecință, dacă scutirea fiscală în discuție reprezintă un ajutor existent în sensul articolului 108 alineatul (1) TFUE, instanța de trimitere nu poate să considere ilegală acordarea acesteia atât timp cât Comisia nu a declarat-o incompatibilă cu piața internă.

74 — Articolul 3 alineatele (1) și (2) din Regulamentul (UE) nr. 1407/2013 al Comisiei din 18 decembrie 2013 privind aplicarea articolelor 107 și 108 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene ajutoarelor *de minimis* (JO 2013, L 352, p. 1). Potrivit articolului 7 alineatul (1) din regulament, acesta se aplică și ajutoarelor acordate înainte de intrarea sa în vigoare.

75 — A se vedea punctele 36-60 de mai sus.

76 — Cu privire la exigența de a oferi instanței de trimitere un răspuns util și de a explica în cadrul acestui demers, dacă este necesar, și aspecte ale dreptului Uniunii la care nu s-a făcut referire expresă în cererea de decizie preliminară, a se vedea Hotărârea din 12 decembrie 1990, SARPP (C-241/89, EU:C:1990:459, punctul 8), Hotărârea din 2 decembrie 2009, Aventis Pasteur (C-358/08, EU:C:2009:744, punctul 50), Hotărârea din 18 decembrie 2014, Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve (C-562/13, EU:C:2014:2453, punctul 37), și Hotărârea din 17 decembrie 2015, Neptune Distribution (C-157/14, EU:C:2015:823, punctele 33 și 34).

77 — Hotărârea din 14 februarie 1990, Franța/Comisia (C-301/87, EU:C:1990:67, punctul 17), Hotărârea din 12 februarie 2008, Centre d'exportation du livre français (C-199/06, EU:C:2008:79, punctele 36 și 37), Hotărârea din 21 noiembrie 2013, Deutsche Lufthansa (C-284/12, EU:C:2013:755, punctele 25 și 26), și Hotărârea din 11 noiembrie 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punctele 18 și 19).

78 — Hotărârea din 15 martie 1994, Banco Exterior de España (C-387/92, EU:C:1994:100, punctul 20), Hotărârea din 18 iulie 2013, P (C-6/12, EU:C:2013:525, punctul 36), și Hotărârea din 26 octombrie 2016, DEI/Comisia (C-590/14 P, EU:C:2016:797, punctul 45).

91. La prima vedere, pentru considerarea scutirii fiscale drept ajutor existent se poate invoca și împrejurarea că Acordul din 1979 a fost încheiat înainte de aderarea Spaniei la Comunitățile Europene; această aderare s-a finalizat, după cum se știe, abia în anul 1986.

92. Cu toate acestea, calificarea unei măsuri drept ajutor existent sau drept ajutor nou ar trebui să fie relevantă numai momentul de la care s-a produs sau a existat riscul să se producă o denaturare a concurenței⁷⁹. În speță, se putea produce o denaturare a concurenței abia în anul 1988, când Spania a introdus efectiv impozitul pe construcții, instalații și lucrări. Spania era deja la acel moment un stat membru al Comunităților Europene.

93. În concluzie, o scutire fiscală precum cea în discuție nu poate fi considerată ajutor existent, ci trebuie privită ca ajutor nou. Astfel, articolul 108 TFUE nu oprește instanța de trimitere să considere că în litigiu a fost acordat un ajutor ilegal.

b) Cu privire la luarea în considerare a articolului 351 TFUE în privința Acordului din 1979

94. În final, mai trebuie să se stabilească dacă articolul 351 TFUE permite sau, dimpotrivă, interzice instanței de trimitere să deroge de la interdicția ajutoarelor de stat în conformitate cu prevederile articolului 107 alineatul (1) TFUE și să acorde Bisericii Catolice scutirea fiscală în litigiu, chiar dacă ar fi vorba în fapt despre un ajutor de stat ilegal.

95. Conform articolului 351 primul paragraf TFUE, dreptul Uniunii nu aduce atingere drepturilor și obligațiilor care rezultă dintr-o convenție de drept internațional pe care un stat membru a încheiat-o înaintea aderării sale la Uniune.

96. Articolul 351 TFUE are o aplicabilitate generală și se aplică tuturor convențiilor internaționale care ar putea produce efecte asupra dreptului Uniunii, indiferent de obiectul lor⁸⁰. Acest articol poate fi aplicat astfel și cu privire la Acordul din 1979.

97. Cu toate acestea, din articolul 351 TFUE nu rezultă nicio *obligatie* de a deroga de la dispozițiile de drept al Uniunii, de exemplu de la articolul 107 alineatul (1) TFUE. Mai degrabă, statele membre trebuie să aibă doar *posibilitatea* de a-și respecta eventualele obligații asumate prin acorduri de drept internațional înainte de aderarea lor la Uniune⁸¹ și dacă este necesar în acest scop să deroge de la dispozițiile de drept al Uniunii⁸². În schimb, dacă convenția respectivă permite statului membru o marjă de manevră, el trebuie să o folosească pentru a avea un comportament corespunzător dreptului Uniunii⁸³.

98. În orice caz, Curtea nu este obligată să stabilească întinderea obligațiilor de drept internațional asumate de Spania prin Acordul din 1979. Această sarcină incumbă instanței naționale⁸⁴.

79 — A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Vervloet și alții (C-76/15, EU:C:2016:386, punctul 115), în legătură cu problema când trebuie un ajutor de stat nou considerat „instituit” sau „pus în aplicare” în sensul articolului 108 alineatul (3) TFUE. Același criteriu al apariției unei denaturări a concurenței poate fi aplicat în mod util și pentru a delimita între ajutoarele de stat noi și cele existente.

80 — Hotărârea din 14 octombrie 1980, Burgoa (812/79, EU:C:1980:231, punctul 6), și Hotărârea din 2 august 1993, Levy (C-158/91, EU:C:1993:332, punctul 11).

81 — Hotărârea din 28 martie 1995, Evans Medical și Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, punctul 27), Hotărârea din 14 ianuarie 1997, Centro-Com (C-124/95, EU:C:1997:8, punctul 56), și Hotărârea din 21 septembrie 2011, Air Transport Association of America și alții (C-366/10, EU:C:2011:864, punctul 61).

82 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 1997, Centro-Com (C-124/95, EU:C:1997:8, punctul 61), și Hotărârea din 3 septembrie 2008, Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia (C-402/05 P și C-415/05 P, EU:C:2008:461, punctul 301).

83 — Hotărârea din 28 martie 1995, Evans Medical și Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, punctul 32).

84 — Hotărârea din 2 august 1993, Levy (C-158/91, EU:C:1993:332, punctul 21), Hotărârea din 28 martie 1995, Evans Medical și Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, punctul 29), și Hotărârea din 14 ianuarie 1997, Centro-Com (C-124/95, EU:C:1997:8, punctul 58).

99. Astfel, instanța de trimitere va trebui să examineze dacă din articolul IV alineatul 1 litera B din Acordul din 1979 rezultă cu necesitate că Biserica Catolică *trebuie scutită în general* de la plata impozitului pe construcții, instalații și lucrări în privința *tuturor* clădirilor pe care le deține în Spania, chiar și a celor pe care le folosește pentru a desfășura, în întregime sau în parte, o activitate economică. Numai în această situație s-ar crea un conflict cu dispoziția articolului 107 alineatului (1) TFUE privind interdicția ajutoarelor de stat și numai în această măsură articolul 351 primul paragraf TFUE ar permite instanței de trimitere să soluționeze litigiul principal prin derogare de la articolul 107 alineatul (1) TFUE.

100. În treacăt trebuie amintit că, într-un astfel de caz, statul spaniol este obligat, conform articolului 351 al doilea paragraf TFUE, să recurgă la toate mijloacele corespunzătoare pentru a elimina, dacă este cazul, orice incompatibilitate a articolului IV alineatul 1 litera B din Acordul din 1979 cu dispozițiile de drept al Uniunii în materia ajutoarelor de stat. În primul rând, Spania ar trebui să folosească, în mod activ și util, mecanismul de soluționare a diferendelor prevăzut la articolul VI din acord, astfel încât, de comun acord cu Sfântul Scaun – cel puțin pentru viitor –, să ajungă la o interpretare a articolului IV alineatul 1 litera B din acord, compatibilă cu dreptul Uniunii și în special cu articolul 107 alineatul (1) TFUE. Dacă, pe această cale, nu se ajunge într-un timp rezonabil la o soluție conformă dreptului Uniunii, Spania ar trebui să denunțe acordul⁸⁵.

4. Rezumat

101. În concluzie trebuie să se rețină următoarele:

O scutire fiscală precum cea în discuție în litigiul principal nu încalcă interdicția ajutoarelor de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE în măsura în care vizează o clădire a unei școli folosită de Biserica Catolică pentru prestarea de servicii de învățământ în cadrul misiunii sale sociale, culturale și educaționale. În schimb, o asemenea scutire fiscală constituie un ajutor de stat interzis potrivit articolului 107 alineatul (1) TFUE, în cazul în care clădirea respectivă este folosită în scopuri pur comerciale.

VI – Concluzie

102. Ținând seama de ansamblul considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă cererii de decizie preliminară formulate Juzgado de lo Contencioso-administrativo (Tribunalul de Contencios Administrativ) nr. 4 din Madrid după cum urmează:

„O scutire de la plata impozitului pe construcții, instalații și lucrări, precum cea de care beneficiază Biserica Catolică potrivit Acordului dintre statul spaniol și Sfântul Scaun cu privire la chestiuni economice din 3 ianuarie 1979, nu încalcă interdicția privind ajutoarele de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE în măsura în care vizează o clădire a școlii pe care Biserica Catolică nu o folosește în scopul prestării de servicii de învățământ într-o manieră comercială, ci în vederea prestării de servicii de învățământ în cadrul misiunii sale sociale, culturale și educaționale.”

85 — Hotărârea din 14 septembrie 1999, Comisia/Belgia (C-170/98, EU:C:1999:411, punctul 42), precum și Hotărârea din 4 iulie 2000, Comisia/Portugalia (C-62/98, EU:C:2000:358, punctul 49), și Hotărârea Comisia/Portugalia (C-84/98, EU:C:2000:359, punctul 58).